

Список літератури

1. Holyoak, K.J., & Morrison, R.G. (in press). Thinking and reasoning: A reader's guide. In K.J. Holyoak & R.G. Morrison (Eds.), Oxford Handbook of Thinking and Reasoning. New York: Oxford University Press.
2. Павленко В. В. Особливості розвитку креативного мислення школярів // Креативна педагогіка. Наук.-метод. журнал / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Вінниця, 2015. – Вип. 10. – С. 103-109.
3. Як виховати креативну особистість [Текст] / Г. Беленька // Дошкільне виховання. – 2023. – N 3. – С. 3-6.

Ольга Ванюсів,

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка;
Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор,
Лановик Мар'яна Богданівна

ОСМИСЛЕННЯ ТЕМИ ВІЙНИ У НАРОДНІЙ ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ КІНЦЯ ХІХ - ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Війна – страшне явище у будь-які часи, це завжди трагедія. Кожен народ проживає болючий досвід по-своєму, проте війна завжди неодмінно знаходить відгомін у народній творчості. Зважаючи на сучасний контекст життя українського народу, знову стала актуальною тема воєнного фольклору. Оскільки фольклор відображає усі аспекти народного життя, він є одним із засобів збереження пам'яті про історичні події, зокрема війну. Фольклор виразно передає народні переживання, настрої, страждання, проблеми, викликані війною, а отже він є частиною не тільки історичної пам'яті, а ще й колективної національної свідомості. Як показує історичний і теперішній досвід української нації, у час війни народ з особливим натхненням і трепетом розвиває власну культуру, що стосується й народної поетичної творчості в тому числі. Вона стає «голосом народу», який прагне бути і жити у всіх можливих видах, формах, проявах. Воєнна тематика у фольклорі далеко не нова, особливо для українців, оскільки наша країна споконвічно живе в боротьбі.

Наприкінці ХІХ століття Україна перебувала в нелегкому становищі: наша держава була поділена між Австро-Угорською та російською імперіями. На той час усі юнаки, що жили на підконтрольній Австро-Угорщині території, повинні були проходити службу в цісарській армії. Тема мобілізації була досить актуальною для українців, що не могло не відобразитись у фольклорі. А вже на початку ХХ століття в життя України увірвалась Перша світова війна. Народна творчість під час війни виринула з новою силою, наче джерело, що пробиває собі шлях з-під землі.

Український фольклор «задокументував» події страшної епохи. Народ вилив свої страждання, викликані війною, у поетичну творчість. Проте, ці матеріали не дійшли б до наших часів, якби не знайшовся завзятий ентузіаст, який їх записував, упорядковував, видруковував та зберігав. Мова йде про Володимира Гнатюка – видатного українського етнографа та фольклориста. Він чудово усвідомлював, що фольклор – фундамент не тільки для української культури, а й для національної ідентичності народу, яку вкрай необхідно зберегти у воєнний час. Тому в спадщині Володимира Гнатюка знаходимо чималий пласт матеріалів на воєнну тематику. Це – історичний нарис «Розвиток народної творчості в час війни», стаття «Війна і народня поезія» та матеріали з фольклорних збірників, які виділені в окремих розділах «Рекрутські та жовнірські пісні», «Історичні пісні», «Військо».

Стаття Володимира Гнатюка «Війна і народня поезія» – це надзвичайно значуща праця, яка постає відображенням подій Першої світової війни та акцентує увагу на її вплив саме на українську культуру. Фольклорист розпочинає її з констатації загальних фактів про нелегкий історичний період: «Велика війна, що ведеться вже третій рік також на значній частині нашої етнографічної території, потрясла міліонами нашого народу. Се потрясенє таке сильне, що його наслідки будуть відчувати на собі ще наші внуки. І не диво. Немає родини, що не була би безпосередньо діткнена війною. Аджеж наш нарід вислав міліони своїх синів до бою, що стоять по обох боках боєвої лінії та нищучи ворогів, нищать і самі себе безпощадно. Сотки тисяч борців, висланих нашим народом, наложило вже буйною головою» [1, с. 68]. Саме такий фактологічний виклад є «документом епохи», який відображає реальний стан українців у період Першої світової війни. Ця стаття посідає вагомe місце в історичному та культурному контекстах, вона є важливим матеріалом в українській фольклористиці.

Основна мета статті «Війна і народня поезія» – змотивувати людей записувати якомога більше народної поетичної творчості, яка виникла у воєнний час. Яремко Лілія у своїй статті ««Війна і народня поезія» у візії Володимира Гнатюка»: «Методичні настанови до запису» та інтерпретація текстів» пише: «Володимир Гнатюк просить записувати усі нові, воєнні пісні незалежно від уподобань записувачів. Таким чином, він пропонує фіксувати увесь масив пісенної творчості про війну» [2, с. 64]. Завдяки кропіткій праці етнографа українська фольклористика вийшла на новий рівень. Він не тільки сам збирав і записував фольклорні матеріали, а ще й закликав інших до цієї праці. Володимир Гнатюк значну частину свого життя пропрацював у Науковому товаристві імені Тараса Шевченка і приймав фольклорні матеріали, які люди надсилали поштою на адресу

НТШ. Таким чином йому вдалося поповнити фонди української фольклористики унікальними матеріалами.

Крім того, у своїй статті Володимир Гнатюк наводить різні тексти на воєнну тематику. Зокрема, перший текст – пісня «Мобілізація» про чоловіка, якого мобілізували до цісарської армії, тож він прощається зі своєю сім'єю перед тим, як йти на війну. Важливим рядком у цій пісні є: «Наслідника серби вбили, мус ся з ними бити» [1, с. 71]. Цей фрагмент описує ключову подію, яка стала передумовою початку Першої світової війни. Звідси випливає висновок, що фольклорні матеріали, записані Володимиром Гнатюком, мають вагомий історичний компонент. Ще один важливий текст з цієї статті – це «Битва на Маківці». «Ідуть наші українці з гори на долину, Ідуть з гори на долину тай стали у лаву, Як прогнали москалів, дістали похвалу» [1, с. 75] – у цих рядках знаходимо відображення історичних подій 29 квітня-4 травня 1915-го, коли тривали бої за гору Маківку між Українськими Січовими Стрільцями та російськими військами. Саме ці бої стали найбільш відомими та славетними в історії Легіону УСС. Українська народна поетична творчість зберігає пам'ять про ключові історичні події часів війни. У цьому тексті згадується Олена Степанів: «Товаришка Степанівна з стрільцями бідує, стрільці б'ються на Маківці, вона бандажує» [1, с. 77]. Історичні пісні у записах Володимира Гнатюка не тільки відображають воєнні події, а ще й оспівують звитяги видатних українських борців. Зокрема, постать Олени Степанів є дуже визначною, у інтернет-статті Неля Зінченко пише про неї: «Особливо себе проявила наша героїня в боях за Маківку-гору, що була стратегічною височиною. Битва за неї та перемога австрійських військ зірвали плани російського командування на наступ та змусили його відступати. Нечуваною відвагою тоді відзначилися частини українських Січових Стрільців. Серед них і Олена Степанів, яка за свої вправні дії отримує офіцерське звання хорунжий. Таким чином, Олена стає першою жінкою з офіцерським званням у світі [3]. Зображення подвигу відважної української жінки у статті Володимира Гнатюка є надзвичайно важливим у контексті висвітлення діяльності жінок під час війни та їхнього внеску в боротьбу за українські землі.

Володимир Гнатюк закінчує свою статтю «Війна і народня поезія» так: «Простора збірка воєнних пісень та оповідань буде мати своє особливе значінє, бо вона викаже народні погляди на війну, відносини до неї та її характеристику. Жаден учений не зможе про се звідки інде довідати ся, а знати народню думку про якийсь суспільний прояв у часах загального демократизму – чейже не маловажна річ» [1, с. 85]. Видатний фольклорист у період Першої світової війни продовжував свою

наукову, фольклористичну й етнографічну діяльність, оскільки для Гнатюка наш народ, його погляди, традиції, переживання були архіважливою частиною життя. Його діяльність стала ще більш цінною і значимою у воєнний період. Страждання, викликані війною, народ вилив у народні пісні. А Володимир Гнатюк записував ці пісні, завдяки чому вони збереглися і передались наступним поколінням.

Воєнна тематика представлена у фольклорних збірниках. Зокрема, у збірнику «Українські народні пісні в записах Володимира Гнатюка» [4], яку упорядкував Михайло Яценко, є окремий розділ «Рекрутські та жовнірські пісні». Він містить тексти історичних пісень, які відображають період війни на підконтрольній Австро-Угорщині території України. У пісні «Добре би на війні вояком пановаць» є такі рядки: «На видеті стою, з гармат огня дають, А французькі кулі, як органи грають. Не боюся кулів, жадного призору, Тільки я си бою цісарських докторів. Цісарські доктори велькі ремісніки, Тіло розтинають, як які ржезьнікі» [4, с. 138]. У цих словах відчувається, яким непростим було становище українців у той час. Вояка боїться не французьких куль, а цісарських докторів. Це дуже показово в контексті ставлення імперської армійської системи до українців, які були в складі цісарського війська. Ще один рядок з цієї ж пісні: «Провадять на войну, як пса на ланцюху» [4, с. 138]. Цей рядок є висвітленням абсолютної безвиході та обмеження свободи, права вибору для українців. Серед інших пісень розділу «Рекрутські та жовнірські пісні» особливо виділяється текст «Ой були ми на урльопі». Це цілісний сюжет від імені жовніра, який розповідає свою історію від початку до кінця війни та важке повоєнне становище. Тут і про мобілізацію: «А нас хлопців-легіників в неволю забрали», і про страшні побутові реалії війни: «З дощу вода каламутна, а ми мусим пити, По тижневі й по два тижні хліба не видіти», і про ідейну складову воювання: «Забираємося з льогра, йдем француза бити, Кожний каже: ходім, браття, край свій боронити. Аби наші отці, мами вдома спокій мали, Би ся они до француза в руки не дістали», і про страшне кровопролиття: «Як густий град, такі кулі на нас там летіли, А ми сардинську землю кровйов свойов злили», і про трагічність та неминучу смерть: «Грає банда веселенько, йно би танцювати, Бідний вояк мислить собі: треба умирати» [4, с. 142-150]. Цей текст змістовно розкриває тему Першої світової війни та її вплив на український народ. Закінчується пісня рядками: «А я, бідний жовняр, мусив тую пісню на пам'ять зложити, Аби-сьте мя пам'ятали, доки будем жити» [4, с. 150]. Ці рядки підкреслюють значення історичної пам'яті задля того, щоби проліті ріки крові й знищені життя тисячів українців не були даремними. Більшість текстів пісень з вказаного розділу містять в собі тематику прощання з рідною домівкою, сім'єю, туги за рідним краєм,

висвітлення тяжкої неволі. Всі ці тексти є доказом того, що будь-які імперії – це зло, а найбільша цінність українців – свобода.

Отже, народна поетична творчість кінця XIX – початку XX століття стала відображенням нелегкого минулого в складі колишньої імперії та страшного часу Першої світової війни. Народ зберіг пам'ять про цей історичний період у народних піснях, які кожним рядком і словом передають біль та біди українського народу. Великий внесок у збереження народної творчості зробив Володимир Гнатюк. Саме завдяки йому сьогодні ми багато знаємо про становище українців під час панування Австро-Угорської імперії. У часі війни в українців є важлива місія – збереження історичної пам'яті, яка є основою для утвердження і процвітання української нації.

Список використаної літератури

1. Гнатюк, В.. Війна і народна поезія. *Календарик для українських січових стрільців і жовнірів-українців*, «Український Жіночий Комітет помочи для ранених», Відень (1917), 68-84 с..
2. Яремко, Л. М.. «Війна і народня поезія» у візії Володимира Гнатюка: «Методичні настанови до запису» та інтерпретація текстів. Наративи війни у фольклорних, літературних та медійних текстах: збірник тез міжнародної наукової конференції, 27 квітня 2023 року/ упоряд. О. Лабащук. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (2023), 62-66 с..
3. Зінченко, Н.. [Олена Степанів: галичанка, яка стала першою в світі жінкою-офіцером - Українки](https://ukrainky.com.ua/olena-stepaniv-galychanka-yaka-stala-pershoyu-v-sviti-zhinkoyu-oficzerom/) / Стаття на сайті «УКРАЇНКИ». / / Режим доступу: <https://ukrainky.com.ua/olena-stepaniv-galychanka-yaka-stala-pershoyu-v-sviti-zhinkoyu-oficzerom/>
4. Яценко, М. Т.. Українські народні пісні в записах Володимира Гнатюка, Видавництво «Музична Україна», Київ (1971), 324 с.

Вийванко Юлія,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка;
Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Свистун Ніна Олександрівна

ТИПИ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ ЗА МОРФОЛОГІЧНОЮ ПРИРОДОЮ ОПОРНОГО СЛОВА У ДРАМІ М. МАТІОС «МАМІЙ»

Постановка проблеми. Словосполучення як вагома одиниця синтаксичного рівня відіграє важливу роль у побудові семантичної структури художнього тексту. Драма Марії Матіос «Мамій» вирізняється глибоким емоційним змістом та складною мовною організацією. Різноманітні типи словосполучень допомагають